

ФЕЙКИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ РОСІЙСЬКИМИ МАСМЕДІА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

У статті розкривається суть та способи використання фейків у межах інформаційної війни між Російською Федерацією та Україною. Проаналізовано роль російських масмедіа у розповсюдженні недостовірної інформації та генеруванні фейків.

Ключові слова: *фейк, інформаційна війна, масова свідомість, інформаційна безпека фейк, засоби масової інформації.*

The article reveals the essence and ways of using fakes in the information war between the Russian Federation and Ukraine. The role of the Russian mass media in disseminating unreliable information and generating fakes is analyzed.

Key words: *fake, information war, mass consciousness, information security fake, mass media.*

Інформація у ХХІ столітті стала не лише всеохоплюючим ресурсом та середовищем існування для людини та різних видів спільнот, а й заслужено розглядається як серйозний інструмент впливу, важіль тиску та навіть зброя. При чому інформацію вважають найнебезпечнішим видом зброї, її вплив та можливості ще не вивчені достеменно, та й результат її застосування може проявитися через значний проміжок часу.

Інформаційна війна – це вже звичне поняття для пересічних українців, починаючи з агресії Російської Федерації у 2014 році ми бачимо її в усіх проявах, хоча і раніше російський ідеологічний вплив дуже сильно відчувався в українському медіапросторі.

Академік Горбулін наголошує: «інформаційний фронт «гібридної війни» розгортається одразу за кількома напрямками. Передусім: (1) серед населення в зоні конфлікту; (2) серед населення країни, проти якої здійснюється агресія, однак територія якої не охоплена конфліктом; (3) серед громадян країни агресора і (4) серед міжнародного співтовариства» [1, с. 87].

Сучасна Україна стала об'єктом не просто ворожої пропаганди, а справжнім полем бою під назвою «війна смислів/сенсів» (початок якої можна умовно віднести до 2006-2007 рр.) [2, с. 190]. Задля поширення цих смислів використовується не лише наявна інформація, а й свідомо використовуються недостовірні факти.

Одним із багатьох інструментів інформаційної війни є фейк. Теж досить поширене явище у сучасному медіапросторі, фактично це є цілеспрямована дезінформація, яка формує у населення викривлену картину реальності та відповідну реакцію. Особливо небезпечними фейки є у наш час, адже розповсюдження інтернету та відкритий доступ до різного роду інформації фактично створюють навколо людини безперервний потік фактів, які мало хто перевіряє. Для розповсюдження фейкових повідомлень в інтернеті створені відповідні ресурси, які цілеспрямовано насичуються інформацією, в якій зміксована достовірна і недостовірна інформація; або навіть стовідсотково фейкова. Неважко зрозуміти чому саме світова мережа стала зручним плацдармом для існування та діяльності платформ з недоброчесним ставленням до журналістської діяльності або й взагалі до злочинного маніпулювання фактами. Перша причина це всеохопність. Так чи інакше у нашій державі інтернет доступний майже кожному, та й вік користувачів щороку значно розширюється. Друга причина це швидкість. До мережі інформація потрапляє майже миттєво та розповсюджується у геометричній прогресії, чого не можна сказати про класичні ЗМІ – газети та телебачення. Третя причина це анонімність. І справді, онлайн-користувача складно ідентифікувати, за бажанням він може використати вигадане ім'я та

сторонне фото. Відповідно, й притягнути до відповідальності таку особу або групу осіб набагато важче.

Починаючи з 2014 року, з часу відкритої агресії РФ проти України, кількість фейкових повідомлень у російських масмедіа надзвичайно зросла, що свідчить про повномасштабну інформаційну війну проти України. Вона спрямована, передусім, на молодь. Відповідно обрано майданчиком для цієї діяльності соціальні мережі, де молодь проводить більшість вільного часу. З цією метою у місті Санкт-Петербург організовано т. зв. «фабрику інтернет-тролей» – молодиків, які імітують реальних користувачів мережі та розповсюджують провокативну, епатажну інформацію [3, с. 56]. Мета цієї діяльності – психологічний та інформаційно-пропагандистський вплив на свідомість української молоді, яка через брак життєвого досвіду дуже чутлива до такого виду впливів та легко сприймає відверту брехню як достовірну інформацію. Це угруповання продукує так звані «новини» та створює образ української молоді, яка не сприймає українські національні ідеї та пропагує дружні стосунки з Москвою. Яскравим прикладом їх продукції є фотофейк про знищення пам'ятника Батьківщині-матері на Печерських пагорбах. Але насправді на фото зображено процес встановлення пам'ятника у 1980 році [1, с. 91].

Фахівці визначають певну класифікацію фейків, але класифікація у галузі масмедіа є досить умовною та постійно змінюється. Зараз класифікація приблизно така:

1. Фейки випадкові. Зазвичай є результатом браку часу у редакції на перевірку достовірності даних, низького рівня журналістської компетентності, використання онлайн-перекладачів без адаптації україномовного тексту та перевірки правил орфографії.

2. Фейки, створені для ведення інформаційної війни. Тут, звичайно, російсько-український конфлікт залишається на першому місці, генеруючи все більш вигадливі фейки. У сучасній Україні це найбільший прошарок фейкового контенту.

3. Комерційні фейки. Найактивніше застосовуються недобросовісними комерсантами, які заробляють на різного роду псевдонаукових розробках типу «нормалізаторів біополя» або «фільтрів Петрика», реалізують чудодійні властивості та лікують невиліковні хвороби.

4. Фейки, спрямовані на зростання трафіку.

5. Фейки, створені без чіткої мети [1, с. 91].

Отже, споживачі інформації мають чітко усвідомлювати способи отримання достовірної інформації. Потік новин та фактів у сучасній інтернет-мережі просто безперервний, читачі не бажають витратити час на порівняння декількох різних джерел інформації. Більше того, сучасна молодь не здатна надовго фокусувати увагу, тому, як правило, читає лише заголовки, які власне і пишуть задля того, щоб привернути увагу. Тому інформація у них гіперболізована та містить елементи так званого «хайпу». Хайп – це виклик, провокація, шокуюча фраза, але вона у більшості випадків не відображає зміст статті. Перевіряти, порівнювати та бути критичним – ось основні правила боротьби з дезінформацією в умовах інформаційної війни.

Треба прийняти за даність, що під час інформаційної війни брешуть усі сторони. Проте, між сторонами війни на південному сході України є принципові відмінності. На вітчизняному телебаченні, незважаючи на усі його недоліки, у численних ток-шоу люди можуть сказати все, що думають. В Україні свобода слова є повсякденним невід'ємним явищем. Телебачення ж Росії навпаки – не може цим похизуватися: усе підлягає цензурі та відзняте за сценарієм, навіть на прості питання з вулиці відповідають заздалегідь підготовані «перехожі» [4]. Здорова доля недовіри та критики до вітчизняних телеканалів це цілком нормальне ставлення, але загалом українським журналістам можна довіряти.

Фейки – не єдиний, хоча і досить дієвий, інструмент інформаційної війни, інформаційної експансії. Інформаційна війна спрямована на маніпуляції свідомістю, гру фактами, підміну цінностей та понять, тому для нашої молоді держави це становить реальну загрозу і потребує значної уваги влади, громадськості та кожного українця. Необхідна адекватна інформаційна протидія, масштабне інформування населення про

неправдиву інформацію, про недостовірні інтернет-ресурси та механізми їх діяльності. Лише знання можуть стати зброєю проти брехні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Саприкін О.А. Фейк як інструмент інформаційної війни проти України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2016. № 1. С. 87–94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2016_1_15 (дата звернення 17.09.2021).
2. Чистоклетов Л. Г. Інформаційно-психологічні впливи як невід’ємна складова парадигми інформаційної безпеки. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. С. 183–192.
3. Курбан О. В. Інформаційні війни у соціальних он-лайн-мережах. – К.: ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. 392 с.
4. Черниш Р.Ф. Фейк як один із інструментів негативного впливу на національну безпеку України в умовах ведення гібридної війни URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Chkur_2019_2_21 (дата звернення 21.09.2021).

Рекомендує до друку науковий керівник доцентка БАТЕНКО Г.В.